

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

מסלולי קליטת עולים בישראל

מוגש לוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות

כ"ט בשבט תשע"א

3 בפברואר 2011

כתיבה: פלורה קוך דבידוביץ'

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240 / 1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

1. מבוא

מסמך זה נכתב לבקשת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות לקראת דיון בנושא: מודלים לקליטת עלייה – מרכזי קליטה; קליטה קהילתית וקליטה ישירה, ב-7 בפברואר 2011, עם נציגי פרלמנטים אירופיים בשיתוף עם ארגון ה-EFI European Friends Of Israel. במסמך יוצג מידע כללי ותמציתי על המסלולים העיקריים לקליטת עולים במדינת ישראל.

משנת 1948 ועד היום נקלטו בישראל כ-3 מיליון עולים: כ-14.2% מהם מאסיה, כ-16.6% מאפריקה, כ-60% מאירופה וכ-8.2% מאמריקה-אוקיאניה.¹ אחד משיאי העלייה לישראל היה בשנים 1948–1951, עם קליטת כ-600,000 עולים מארצות ערב ומאירופה. שיא נוסף במספר העולים לישראל היה בשנים 1990–1991, ואז הגיעו לארץ כ-400,000 עולים, רובם מברית-המועצות לשעבר.²

ההגירה לישראל, שלא כמו רוב תנועות ההגירה בעולם, מוגדרת "שיבת תפוצות"; היא מכונה "עלייה" ונחשבת מרכיב מרכזי בזהות הקולקטיבית הישראלית.³ כיום ילידי חו"ל הם כרבע מאוכלוסיית ישראל וכשליש מכוח העבודה בה (ללא עובדים זרים).⁴

יצוין כי עד להקמת **המשרד לקליטת העלייה**, בשנת 1968, היתה האחריות לקליטת העלייה מוטלת על **הסוכנות היהודית**. כיום המשרד לקליטת העלייה, בשיתוף עם הסוכנות היהודית,⁵ עם משרדי ממשלה אחרים ועם גופים נוספים,⁶ אמון על מתן סיוע ממשלתי לעולים חדשים ולתושבים חוזרים מצעדיהם הראשונים בישראל ועד להשתלבותם בה בכל תחומי החיים: דיור; רכישת השפה העברית; הכשרה מקצועית, סיוע בהשמה בתעסוקה ועוד.⁷

2. המסלולים לקליטת עולים בישראל

במסגרת מחקר שנעשה בעבור המשרד לקליטת העלייה בשנת 2009 נבחנו דפוסי הקליטה של עולים שהגיעו לישראל בשנים 2000–2006.⁸ ממצאי המחקר הצביעו על כך שקליטה מוצלחת של עולים בישראל מושפעת מכמה גורמים מרכזיים, ובהם שביעות רצון מחיי התרבות והחברה; שביעות רצון ממקום העבודה ושביעות רצון מהחינוך שהילדים מקבלים. פרמטרים נוספים המשפיעים על רמת ההצלחה של

¹ S. DellaPergola, "Demography", in: N. Stillman (ed.), *Encyclopedia of Jews in Islamic World*, Boston/Leiden, Brill, 2010, pp. 53–66.

² פירוט מספר העולים שהגיעו לישראל בשנים 1989–2009 לפי ארצות מוצא ראו בנספח למסמך.

³ המשרד לקליטת העלייה והמרכז האקדמי רופין, מדד רופין להשתלבותם של העולים בישראל, יוני 2010.

⁴ ד"ר זאב חנין, המדען הראשי במשרד לקליטת העלייה,

V. Khanin, *Aliyah from the Former Soviet Union: Contribution to the National Security Balance*, Israeli Ministry of Immigrant Absorption, February 2010.

⁵ הסוכנות היהודית עוסקת בקליטה ראשונית של עולים במרכזי קליטה ובמסגרת קליטה ראשונית בקהילה. ד"ר אביבה זלצר-זובידה, מנהלת אגף מידע, תכנון והערכה במחלקה לעלייה וקליטה של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, מכתב, 25 בינואר 2011.

⁶ יצוין כי בין הגופים הנוספים המשתתפים בקליטת העלייה ארגון "נפש בנפש", העוסק בארגון ובעידוד עלייה ממדינות צפון-אמריקה, והרשויות המקומיות. מר חנוך צמיר, המשנה למנכ"ל המשרד לקליטת העלייה, מכתב, 2 בפברואר 2011.

⁷ ד"ר זאב חנין, המדען הראשי במשרד לקליטת העלייה,

V. Khanin, *Aliyah from the Former Soviet Union: Contribution to the National Security Balance*, Israeli Ministry of Immigrant Absorption, February 2010.

⁸ המשרד לקליטת העלייה, דפוסי הקליטה של העולים לישראל בשנים 2000–2006: דוח השוואתי בין ארבע קבוצות מוצא: דוברי רוסית, צרפתית, ספרדית ואנגלית, נערך על-ידי "פורי – מחקרי שוק ודעת קהל לישראל", ספטמבר 2009.

קליטה בישראל הם: הרגשה שההכנסה מספיקה, שביעות רצון ממקום המגורים והרגשת זהות יהודית של העולה.⁹

ככלל, אפשר להצביע על שלושה מסלולים מרכזיים לקליטת עולים בישראל: קליטה במסגרת מרכזי קליטה, קליטה ישירה, ותוכניות מיוחדות לעלייה ולקליטה הנכללות במסלול הקליטה הישירה. יצוין כי בשנת 2010 נקלטו בכל המסלולים 18,527 עולים.¹⁰ להלן סקירה קצרה של כל אחד ממסלולי הקליטה האמורים, ולבסוף סיכום המידע בתרשים.

2.1 מסלול מרכזי הקליטה

בישראל פועלים כיום 18 מרכזי קליטה.¹¹ מרכזים אלה נועדו ליצור מערך קליטה ראשוני, מקצועי ורגיש-תרבות בעבור עולים חדשים. מרכזי הקליטה משמשים גם גורם מתווך בין העולים ובין מערך השירותים הניתנים להם על-ידי גורמים ממשלתיים.¹² השהות במרכזי הקליטה מאפשרת לעולים בין היתר ללמוד עברית באולפן; להכיר את הארץ; לרכוש מקצוע וליצור לעצמם מסגרת חברתית תומכת. ילדי העולים השוהים במרכזי הקליטה משובצים במוסדות חינוך ואחר-הצהריים הם משתלבים במערך החינוך המשלים המופעל במרכזי הקליטה.¹³ עם יציאת העולים ממרכזי הקליטה הם זכאים למענקי דיור שתכליתם לסייע להם במציאת מקום מגורים קבוע.¹⁴

ככלל, העולים החדשים שוהים במרכזי הקליטה בין 18 חודשים לשנתיים.¹⁵ בעת שהותם במרכזי הקליטה המשרד לקליטת העלייה משתתף בתקצוב תוכניות שמטרתן לסייע בקליטתם הראשונית. יצוין כי על-פי נתוני הסוכנות היהודית, בשנת 2010 קיבלו שירות במסגרת מרכזי הקליטה 3,080 עולים.¹⁶

בין העולים המגיעים למרכזי הקליטה: משפחות שמשתתפות בתוכניות תעסוקתיות הכוללות הכשרה והשמה במקומות עבודה; משפחות עולים המגיעות לשהות קצרת מועד במרכזי הקליטה (בין חודשיים לשישה חודשים) לצורך עריכת סידורי קליטה מוקדמים, ומשפחות עולים ממדינות מצוקה. כמו כן שוהים במרכזי קליטה צעירים המשתתפים בתוכניות שונות שפותחו על-ידי הסוכנות היהודית¹⁷ בשיתוף משרדי הממשלה, כגון תוכנית סל"ה (סטודנטים עולים לפני ההורים), שנמשכת תשעה חודשים ובמסגרתה הסטודנטים שוהים במרכזי קליטה ולומדים עברית. במשך שלושת החודשים הראשונים

⁹ המשרד לקליטת העלייה, דפוס הקליטה של העולים לישראל בשנים 2000–2006: דוח השוואתי בין ארבע קבוצות מוצא: דוברי רוסית, צרפתית, ספרדית ואנגלית, נערך על-ידי "פורי – מחקרי שוק ודעת קהל לישראל", ספטמבר 2009.

¹⁰ מר חנוך צמיר, המשנה למנכ"ל המשרד לקליטת העלייה, מכתב, 2 בפברואר 2011.

¹¹ הני"ל, שיחת טלפון, 3 בפברואר 2011.

¹² יצוין כי בצוותים המקצועיים הפועלים במרכזי הקליטה מועסקים 4–5 עובדים קבועים: מנהל, עובד סוציאלי, אם בית, מזכירה ומנהל משק.

¹³ ד"ר אביבה זלצר-זובידה, מנהלת אגף מידע, תכנון והערכה במחלקה לעלייה וקליטה של הסוכנות היהודית, מכתב, 25 בינואר 2011.

¹⁴ שם.

¹⁵ עם זאת יצוין כי משך השהות תלוי בתוכניות שהעולים משתתפים בהן. שם.

¹⁶ שם.

¹⁷ יצוין כי נוסף על התוכניות המתקיימות במסגרת מרכזי הקליטה הסוכנות היהודית מפעילה תוכניות למשפחות גם מחוץ למרכזי הקליטה. שם.

הסטודנטים המשתתפים בתוכנית זו זכאים לכלכלה מלאה, לביטוח רפואי, לדמי כיס ולהטבות נוספות. בשנת 2010 השתתפו בתוכנית זו 210 עולים.¹⁸

2.2 קליטה ישירה

עולה חדש שאינו נמנה עם קבוצות האוכלוסייה המגיעות למרכזי הקליטה רשאי להחליט באופן עצמאי על יישוב מגוריו ולקבל סיוע כספי ("סל קליטה") המגיע לו מתוקף היותו עולה.¹⁹ דרכי השימוש בדמי סל הקליטה ובאמצעי הקיום הנוספים שהעולה מקבל נתונים להחלטתו האישית. בשנת 2010 נקלטו במסלול הקליטה הישירה 16,851 עולים.²⁰

2.3 תוכניות מיוחדות לקליטת עלייה

בין תוכניות הקליטה הישירה תוכנית עלייה קהילתית-קבוצתית; תוכנית עידוד עלייה 2010; תוכנית לעידוד העלייה לנגב ולגליל בשיתוף המשרד לפיתוח הנגב והגליל; תוכנית לעידוד העלייה מאמריקה הלטינית; תוכנית לעידוד העלייה מוונצואלה ותוכנית לעידוד העלייה מברית-המועצות לשעבר.

התוכניות מתמקדות בגיבוש קבוצות עולים פוטנציאליים בחו"ל בעלי אפיון קהילתי/קבוצתי, תוך ליווי אישי של כל משפחה ושל הקבוצה כולה בארץ המוצא, בעת העלייה ובהמשך הקליטה בישראל, באמצעות "פרויקטור". במסגרת תוכנית העלייה הקהילתית נקלטו בישראל בשש השנים האחרונות 3,500 משפחות עולים. לדוגמה, התוכנית "בבית ביחד", שהמשרד לקליטת העלייה מפעיל בשיתוף עם הסוכנות היהודית ועם גורמים נוספים,²¹ מיועדת להבטיח רצף עלייה-קליטה בטיפול בעולים (מכל ארצות המוצא) מהפנייה שלהם בארץ המוצא ועד לקליטתם בשנה הראשונה לשהותם בישראל. התוכנית מופעלת בפריסה ארצית על-ידי רכזים²² שמוצבים ב-14 ערים עתירות עולים ונותנים שירות לעולים בכ-30 רשויות. "עמיתי קליטה/תעסוקה",²³ המתנדבים במסגרת התוכנית, מלווים את העולים בתהליך קליטתם בישראל ומשמשים בעבורם כתובת אישית וזמינה, בשפת האם שלהם, לצורך סיוע בקליטתם. בין היתר ניתן לעולים סיוע בתחומי התעסוקה,²⁴ הדיור, החינוך והחברה. יצוין כי בשנת 2010 קיבלו סיוע במסגרת תוכנית זו כ-7,000 עולים.²⁵

¹⁸ ד"ר אביבה זלצר-זובידה, מנהלת אגף מידע, תכנון והערכה במחלקה לעלייה וקליטה של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, מכתב, 25 בינואר 2011; אתר האינטרנט של הסוכנות היהודית, <http://www.jafi.org.il/JewishAgency/English/Aliyah>, כניסה: 3 בפברואר 2011.

¹⁹ בין דרכי הסיוע הפרטניות לעולה: סל קליטה, מענק משלים לסל הקליטה, מענק מכס והבטחת הכנסה ומענקים נוספים בהתאם לתוכניות השונות. סכום הסיוע הכספי שונה מעולה לעולה ותלוי בכמה וכמה משתנים. מר חנוך צמיר, המשנה למנכ"ל המשרד לקליטת העלייה, מכתב, 2 בפברואר 2011.

²⁰ הנ"ל, שם.

²¹ בין הגורמים השותפים להפעלת התוכנית: משרד החינוך, משרד התעשייה והמסחר, רשויות מקומיות, התנועה הקיבוצית, התאחדויות העולים, מינהל הסטודנטים, מינהלת נעלי"ה (נוער עולה לפני ההורים) ועוד.

²² צוות רכזי התוכנית "בבית ביחד" אמון על הפעלת עמיתי הקליטה והתעסוקה המתנדבים ועל יישוב תוכנית מקצועית לתמיכה בהם, להנחייתם ולשימורם.

²³ תפקידם של עמיתי הקליטה והתעסוקה מובנה ומוגדר על-פי משימות על ציר הזמן בשנה הראשונה לשהיית העולים בישראל.

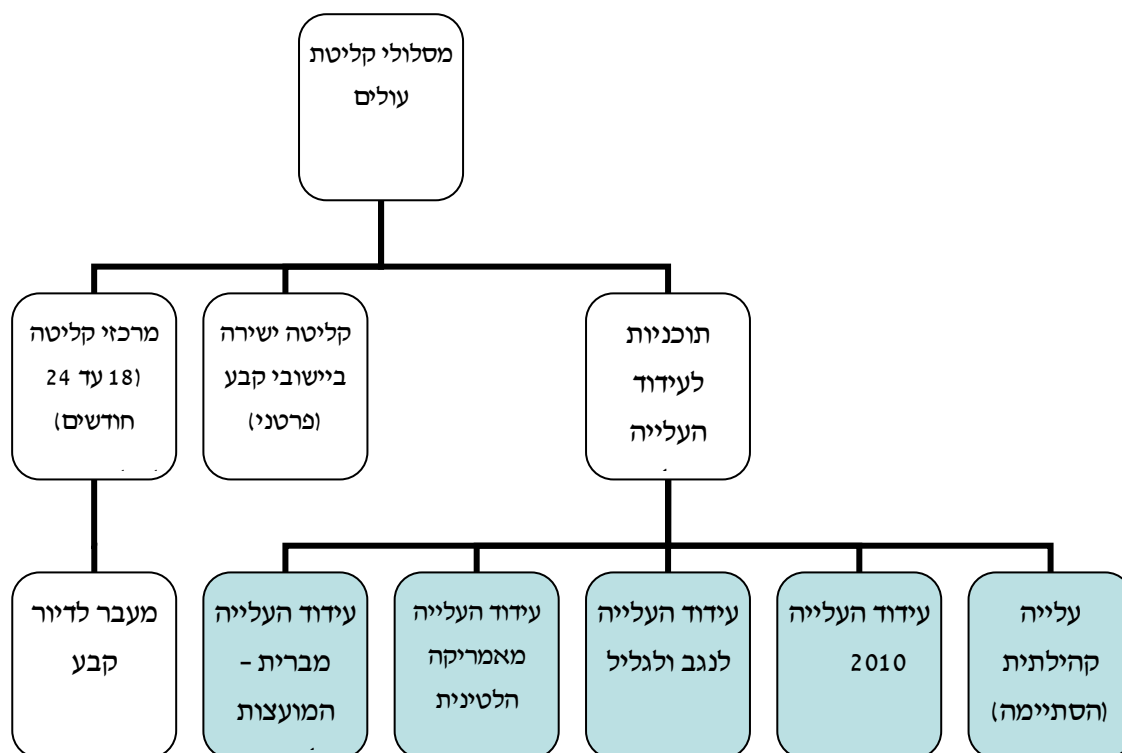
²⁴ לרשות העולים שני מסלולי סיוע עיקריים:

■ מרכזי תעסוקה בצפון, בדרום ובירושלים רבתי, המסייעים לעולים באיתור ובהכוונה למקומות עבודה ובניסוח קורות חיים, בהכוונה ובייצוג בתהליך אישור מסמכים מקצועיים;

במחקר שנעשה בעבור המשרד לקליטת העלייה בשנת 2009, לבחינת תהליכי הקליטה של עולים מארצות המערב ומברית-המועצות לשעבר, נמצא כי רוב העולים שבעי רצון ממסלול הקליטה הקהילתית, וכי מסלול זה תורם לאיכות הקליטה בכל קבוצות המוצא שנבחנו.²⁶ להלן תרשים המסכם את מסלולי קליטת העולים בישראל:²⁷

טבלה מס' 2: מסלולי קליטת עולים

■ אתר האינטרנט Aliyah Job Center, שמוצגים בו באנגלית, בצרפתית, בספרדית וברוסית משרות פנויות ועדכניות בתחומי המשק השונים; מידע על המשק בישראל; קישורים לאתרי אינטרנט רלוונטיים של מעסיקים ושל מוסדות הממשלה, ועוד.

²⁵ ד"ר אביבה זלצר-זובידה, מנהלת אגף מידע, תכנון והערכה במחלקה לעלייה וקליטה של הסוכנות היהודית, מכתב, 25 בינואר 2011.

²⁶ שם.

²⁷ מר חנוך צמיר, המשנה למנכ"ל המשרד לקליטת העלייה, מכתב, 2 בפברואר 2011.

נספח

משנת 1989 עד שנת 2009 הגיעו לישראל כ-1,274,574 עולים, כמפורט בטבלה שלהלן בחלוקה לפי ארצות המוצא:²⁸

שנה	ברית-המועצות לשעבר	אמריקה הלטינית	ארה"ב וקנדה	בריטניה	צרפת	אתיופיה	מדינות אחרות	סך הכול
1989	12,780	2,526	1,773	462	998	1,368	4,343	24,250
1990	184,177	2,678	1,903	495	1,000	4,174	5,065	199,492
1991	147,282	1,157	2,076	505	1,037	20,069	4,028	176,154
1992	64,680	723	2,548	460	1,311	3,539	3,804	77,065
1993	66,019	770	2,820	658	1,550	854	4,955	77,626
1994	67,599	978	3,160	700	1,755	1,200	5,170	80,562
1995	64,608	1,604	3,204	721	1,865	1,316	4,160	77,478
1996	58,733	2,104	2,983	566	2,252	1,411	3,973	72,022
1997	54,520	2,037	2,878	552	2,355	1,717	3,754	67,813
1998	46,085	1,455	2,328	467	2,036	3,108	2,860	58,339
1999	67,024	1,828	2,183	480	1,633	2,305	2,930	78,383
2000	51,040	1,942	1,837	403	1,437	2,249	2,831	61,739
2001	33,911	2,218	1,757	360	1,158	3,299	2,161	44,864
2002	18,976	7,342	2,025	324	2,458	2,692	1,695	35,512
2003	12,728	2,570	2,414	399	2,090	3,063	1,801	25,065
2004	10,519	1,272	2,763	422	2,413	3,806	1,831	23,026
2005	9,693	1,731	3,029	534	3,000	3,618	1,777	23,382
2006	7,665	1,362	3,238	697	2,878	3,618	1,972	21,430
2007	6,767	1,526	3,154	670	2,767	3,619	1,872	20,375
2008	5,838	965	3,300	646	1,918	1,598	2,022	16,287
2009	5,415	881	3,260	684	1,594	239	1,637	13,710
סך הכול	996,059	39,669	54,633	11,205	39,505	68,862	64,641	1,274,574

²⁸ ד"ר זאב חנין, המדען הראשי במשרד לקליטת העלייה,

V. Khanin, Aliyah from the Former Soviet Union: Contribution to the National Security Balance, Israeli Ministry of Immigrant Absorption, February 2010.

